

ÉVFORDULÓ

50 éve

robbantották fel

a Nemzeti Színház otthonát a Blaha Lujza téren

A Népszínház épülete majd kilenc évtizeden át szolgálta a magyar színházt, 1908-tól a Nemzeti Színház bérelte ki, itt játszottak 1964-ig. Ekkor az épületet városrendezési okokból lebontották (az alapjait állítólag meggyengítette a metróépítés), utolsó falszakaszait 1965. április 23-án robbantották fel.

A Népszínház

Száznegyven éve, 1875. október 15-én nyitotta meg kapuit a budapesti Népszínház, amelynek épülete 1908 és 1964 között a Nemzeti Színháznak adott otthont. Az épület megtervezését a nagynevű bécsi Fellner és Helmer cégre bízta. Noha ez az épület is neoklasszikus stílusban épült, szépségében meg sem közelítette az Ybl által tervezett Operaházat. A színház magán-színháznak készült. A patkó alakú, háromemeletes, páholyos nézőtérén 1407 ülő-, 475 állóhely és 50 páholy volt. A korban a legmodernebbek közé számító színházat 392 gázláng és 140 „lángzó” csillár világította meg. Az 1875. október 15-i ünnepélyes avatást személyes jelenlé-

1 Tolnay Pál: Budapest legjelentősebb színházai. Kézirat.

tével tüntette ki Ferenc József király és Rudolf trónörökös is. A színház vezetőjévé Rákosi Jenőt nevezték ki, aki a virágkorukat élő népszínművek és a már megjelenőben levő operettek bemutatását szorgalmazta hatalmas sikerrel. Itt játszott „a nemzet csalóánya”, Blaha Lujza, akinek népszerűsége minden képzeletet felülmúlt. A színház előtti teret 1920-ban róla nevezték el.

Később a színház üzemi területeinek bővítésére a Csokonai utcában Ybl tervezett egy műhely- és raktárházat, amelyet a körút alatt járható folyosó kötött össze a Népszínház épületével.

Beköltözik a Nemzeti Színház

A Nemzeti Színház – a Múzeum körüli régi épületének bezárása miatt – 1908-ban költözött át a Népszínház épületébe. Az átköltözéssel együtt

más korszerű berendezéssel együtt. Így a színpadi feladatokat könnyen megoldották, annak ellenére, hogy a hátsó színpad mérete még a díszlettárolásra sem volt elegendő.

Háborús károk

A színház épülete Budapest 1944–45. téli ostroma alatt igen súlyos károkat szenvedett. Két repülőbomba érte a nézőteret, amely mennyezetének egy része leszakadt, a másik bomba az ülések alatt robbant, és az ülések nagy részét és a padozatot szétrombolta. Csodálatos módon a színpad alig szenvedett kárt. Az újjáépítés azonnal megkezdődött, és a romeltakarításon a színház minden tagja, művészek – Gobbi Hildával és Major Tamással az élen – és műszaki dolgozók egyaránt részt vettek. A helyreállítást Tolnay Pál, az állami színházak műszaki főnöke

a Népszínház színpadát átalakítással korszerűsítették.¹ Az addigi néhány kis süllyesztő helyett hidraulikus alsógépezetet kapott, mely két, egyenként 1,90×9,50 m méretű utcára szorított. A korábbi kézi személysüllyesztők hidraulikus emelésre lettek átalakítva. A vasfüggönyt is víznyomás működtette, de a felsógépezetet kézhúzó alkották. A színpad berendezését a későbbi években többször korszerűsítették. 1928-ban 12 m átmérőjű forgószínpadot kapott. 1935-ben pedig nagyszabású átépítéseket végeztek. Ekkor a színpadvilágítást teljesen megújították, új tekerchszorizont-berendezést kapott 6 különböző horizontfelület számára kónuszokkal. Újítás volt, hogy a horizontfüggönyt a színpad elején vízszintes kötélhárcsán át megforgatták és hátravezették. A különböző horizontokat a színpad hátsó fala mellett tárolták, így azok nem vettek el értékes helyeket a színpad elején. Új világítási hidat és tornyokat kapott, új díszletvetítőt helyeztek üzembe sok

vezette. Az újjáépítés lelkes tempójában a színház 1945. szeptember 1-jén megnyitható volt, a nézőtér belsejében a sérülésekből már semmi sem volt látható.

A későbbiekben – a ki nem javított – kisebb-nagyobb háborús sérülések az épület állapotában sok gondot okoztak. „1948. VI. 16.-án Cseresznyés kert című darab első szünete előtt pár perccel a színház főbejárata előtt egy 5 kg súlyú működarab a párkányról leesett” – írja az

épület műszaki felügyelője, aki már akkor bal-
 esetveszélyesnek minősíti az épületet a színház
 igazgatóságának, ami nemcsak azt igazolja,
 hogy '45 után következetesen nem restaurálták
 az épületet, hanem azt is, hogy már '48-ban is
 kimondták: „A teljes renoválás feltétlenül szük-
 séges, nehogy az épület állaga komolyabb sérü-
 lést szenvedjen, amely csak tetemesen nagyobb
 költségekkel javítható.” A sérülések részletezé-
 se is érdekes: „A Színház Rákóczi úti oldalán a
 lemezből készült párkányzat lóg. A Blaha Lujza
 téri oldala nagyrészt hiányzik, ami pedig meg
 van az szintén a levegőben lóg, s az ostrom
 behatásai miatt lukacsos. Rajta a csapadékvíz
 beszívárog és ez okozza a műköpárkány levá-
 lását. A közvetlen bejáratok felett elhelyezett
 és meglazult párkányrészeket eltávolítottam,
 amellyel újabb foghíjakat okoztunk az amúgy

Később is csak a minimális javításokat végez-
 ték el, így a helyzet 15 évvel később sem javult:
 „Alig néhány évvel ezelőtt erősítették meg a te-
 tőszerkezetet és a nézőtéri mennyezetet, s már
 ismét nagyon sok és költséges javításra lenne
 szükség – írja az 1964. február 14-ei számában
 a Népszabadság, a Nemzeti állapotával is indo-
 kolva a bontást: A színházi épület elavult, már
 évtizedek óta nem tudja biztosítani a korszerű
 színháztársulat feltételeit.”

Politikai döntés?

A Politikai Bizottságnak tett 1963-as szigorúan
 bizalmas javaslat egyébként a felújítás első lé-
 lépésének a 220-as áramra való átállást írja, mert
 még az sincs bekötve. „A színpadi alsó gépezet
 csak korlátozottan használható, az erkély szer-
 kezetek, közönségszolgálati helyiségek felújí-

FOTÓ: FORTEPAN

FOTÓ: SZJI ARCHÍVUM

is elég tarka épületnek. A tetőzetnél meglazul-
 takat házilag eltávolítani nem tudjuk. A főbe-
 járat felett a szobrokat védő drótháló teljesen
 elrozsdásodott és leszakadással fenyeget. A ma
 már műemlék számba menő Nemzeti Színház
 épületének külső frontja egyáltalán nem a hi-
 vatásának megfelelő képet mutatja. A további
 esetleges szerencsétlenségek elkerülése végett
 kérem tisztelt Igazgatóság szíves intézkedését
 a Színház külső részének tatarozására.”

tásra szorulnak” – sorolják még. A javaslat az
 új színház építésére egyébként így szól: „A re-
 konstrukcióval együtt a jelenlegi épület felújí-
 tásának becsült összege 120 millió, ugyanakkor
 az épület adottsága miatt csak a századforduló
 technikai színvonalát lehetne elérni. Javasoljuk
 inkább az új Nemzeti Színház megépítését a
 XIV. ker. Dózsa György úton.”

Budapest közlekedési igényei a 60-as évek
 elején szükségessé tették az 50-es években
 abbamaradt metróépítés folytatását. Az épí-
 tők 1960-ban értek a Rókus Kórház alá, ahová
 mélyállomást terveztek. A nehéz talajviszonyok
 miatt azonban módosítani kellett a terveket.
 A mélyállomást ezért a Rákóczi út és a Nagy-
 körút sarkára helyezték át. A Színház épülete
 útjában állt a városrendezési tervek megvalósí-
 tásának. A Rákóczi út és a Nagykörút keresz-
 tetződésénél aluljárót építettek. Részben ennek,
 részben a metró itteni állomásának megépí-
 tése tette szükségessé az épület eltávolítását.

A Nemzeti Színház a metró építése miatt hat
 évig nem is üzemeltethető volt.

Kétségtelen az is, hogy az előadások végén
 a tapsot elsősorban a műszaki személyzet ér-
 demelte volna meg, mert minden alkalommal
 csodát műveltek az elavult berendezések mű-
 ködtetésével. Számos gépezet a múlt század
 óta használatban volt. Új berendezés beszerzé-
 se nem látszott célravezetőnek, mert az épület
 beosztása, a rendelkezésre álló hely nem tette
 volna lehetővé a korszerű színházi technika be-
 építését.

1964. február 13-án jelentették be a televízió-
 ban, hogy a metróépítés miatt lebontják a Nem-
 zeti Színház épületét.

A Nemzeti Színház társulata költözik

A hivatalos búcsú lassan, de zokszó nélkül zaj-
 lott: 1964. június 28-án tartották meg az utolsó
 előadást, a *Lear királyt* a Blaha Lujza téri épü-
 letben. Október 2-án átköltöztették a társulatot
 a Nagymező u. 22-be, hogy a mai Thália Színház
 helyén kezdjék meg az évadot *Az ember tragé-
 diájával*. (Itt még két évig játszottak, majd a
 Magyar Színház átalakított épületébe, a Heve-
 si Sándor térre költöztek tovább egy hosszúra
 nyúlt átmeneti időre.)

1965. január 15-én kezdték el a színházépület
 bontását, március 15-én felrobbantották a szín-
 ház pincéjét és tartófödemeit, április 23-án a
 színház maradék falszakasza is leomlott, ekkor
 zajlott az utolsó robbantás.

A Népszínház helyén ma két méter magas em-
 lékkő áll, felirata a következő: *Itt állott az 1875-
 ben megnyitott Népszínház, amely 1908-tól
 1964-ig a Nemzeti Színház hajléka volt, itt mű-
 ködtek a korszak legjelentősebb művészei közül
 Hevesi Sándor, Blaha Lujza, Ujházi Ede, Jászai
 Mari, Márkus Emília, Pethes Imre, Ödny Árpád és
 Bajor Gizi, színművészetünk büszkeségei.*

-SZJI-